

INGLIS TILINDE REN ANLATIWSHI SOZLERDIN MANISLERININ LINGVOMADENIY ÖZGESHELİKLERI

D.N. Utebergenova
Ájiniáz atındaǵı NMPI assistent oqitiwshisi

Reńlerdiń mánislerin anıqlaw mashqalası til uyreniwdiń áhmiyetli mashqalalarınıń biri. Reń átiraptaǵı duniyanıń ajıralmas bólegi. Ramziylik reńler áyyemgi dawirlerde, adam tabiǵıy baylıqlardı qazıp alıw hám olardan paydalanıwdı úyrengeninde payda bolǵan. Reń simbolizmi 3 basqışta rawajlandı.

Birinshi dáwir reń sıyqır hám din menen baylanıslı bolıp, derlik Xuda sıpatında húrmetge sazawar bolǵan. Ekinshi dáwir reń Xuda hám mistik kúshler menen anıqlanıwdı toqtatdı, al olardıń atributları hám belgilerine aylandı. Úshinshi basqış bul oyanıw dawirinen jigirmalanshı ásirge shekem bolǵan waqıt dáwiri, olar psixologiyalıq tárepten úyrenile basladı hám onıń tásiiri jámiyetlik –siyasiy maqsetlerde paydalana basladı.

Aytıwımız mumkin, reń belgililigi tek ǵana barlıq reń hám insan psixikası ortasındaǵı barlıq baylanıslar hám baylanıslardıń aysberginiń tek ǵana joqarı bólegi.

Tilshiler P. Kay hám C. Mcdaniel tiykargı reńlerdi anıqlaw ushın bir qansha arnawlı qásiyetlerin anıqladı. Olar **inglis tilinde** on bir tiykargı renlerdi ajratıp kórsetti: **aq (white), qara (black), sur (grey), qızıl (red), jasıl (green), toyǵın sarı (orange), qonır (brown), kok (blue), qızgılt (pink), binafsha ren (purple and violet) ham sarı (yellow) renler.**

Frazeologik birlikler quramı hám dúzilisinde turaqlı, bólek leksik birlik wazıypasın atqaratuǵın, leksik tárepten bólinetuǵın hám bahalı sóz birikpesi bolıp tabıladı. Lingvomádeniy analiz sociallıq ómir dárejesiniń tildegi sawleleniwın úyreniwde aktiv qollanıladı. Sırtqı kórinis hám sırtqı qásiyetleriniń instrumental ólshewleri basılıwında, suwret hám reńlerdiń hár qıylılıǵın óz ishine aladı. Usı maqala reń atları hám olardıń oqıw sózliklerinde sawlelendirilwi, jáne de reń atlarınıń analizleri, inglis tili reń hádiyselerin qaraqalpaq tiline awdarma jasaw awdarmashılıqtaǵı reńler adamlardı qorshap turǵan álemniń zárúrli bólegi, oǵan ózgeshelik inám etetuǵın ekenligi, qosıqlar, ertekler, sezimlerdi reńlerge baylanısıwı haqqında.

Ǵárezsizlik jıllarında Ózbekstanda jáhán ádebiyatınıń jarqın kórinetuǵın dóretpelerin qaraqalpaq tiline tikkeley awdarmalaw dástúri qayta tiklendi hám jedellesdi. Xalıqlar ortasındaǵı mádeniy munasábetlerde til hám awdarmalardıń kommunikativ roli áhmiyetke iye. Ózbekstannıń xalıq aralıq ornın bekkemlewde “shet tiller... sıyaqlı talap joqarı bolǵan pánlerdi tereńlestirilgen tárzde úyreniw” zárúrli áhmiyetke iye boladı. Globallasıw mámleketler ortasındaǵı integratsion faktorlardı kúsheytirdi, nátiyjede civilizaciýalar tariyxında kem ushraytuǵın estelikke aynalǵan jazba kórkem ádebiyatqa baylanıslı dereklerdi shet tillerge awdarma jasaw zárúrligi júzege shıqtı.[1, 29]

Inglis tili reń hádiyselerin qaraqalpaq tiline awdarma jasaw awdarmashılıqtaǵı áhmiyetli ilimiy temaǵa aylandı.

Turmısıwızdı reńler qorshap turıptı. Átirapımızdı, pútkil álemdi reńlerde

kóremiz. Kók aspangá, jasıl otlaqqa, qızıl, sarı, aq, qara mashinalarǵa shekem úyrenip qalǵanbız hatteki, reń tiykarınan optikalıq diapazondaǵı elektromagnit nurlarınıń subektiv talqını ekenin esten shıǵarıp qóyamız. Reń-bul kózimiz ılǵaytuǵın jaqtılıq tolqınları, onı uzın-qısqaılıǵına qaray hár túrli kóremiz.

Reń tek ǵana fizikalıq qubılıs emes. Ol insaniyat mádeniy kapitalınıń ajıralmaytuǵın bólegi bolıp tabıladı. Reńler adamlardı qorshap turǵan álemniń zárúrli bólegi. Sol sebepli adamlar kóp zatlar, buyımlar, jaylar, shaxslardı reńler menen uyqaslıqta oyda sawlelendiredi. Adamlar buyımlardı hám narselerdi emes, ruwxıy túsiniklerdi de reńlerge baylanıstıradı. Ádebiy shigarmalarda maselen qosıqlar, ertekler, sezimlerdi reńlerge baylanıstıradı. Aq reń páklik, qara reń jawızlıq, turpayılıq, jasıl jańa baslanmalar, jaslıq sıyaqlı asociaciýalarǵa iye. Sonday eken, reń usı waqıtta mádeniy konsept bolıpta tabıladı; ol insaniyattıń mádeniyatın málím dárejede sawlelendiredi, túrli mádeniy túsinikler menen, sezim hám kóz qaraslar menen baylanısadı. Túrli xalıqlarda reńler hár túrli quramǵa hám

mániske iye. Hár bir xalıq reńlerdi ańǵarıwdıń óz jolin basıp ótken. Bul jaǵday kóp faktorlarǵa baylanıslı.[3, 56]

Xalıqlar túrli geografiyalıq ortalıqta jasıyadı, kúndelik turmısında túrli reńlerge tóqnasadı duwshar keledi. Bunnan tısqari, olar hár túrli siyasiy-tariyxıy joldı basıp ótedi. Bul faktorlar xalıqlardıń mádeniyatında da sawlelenedi-átirap -ortalıqqa qaray, tariyxıy processlerge qaray mádeniy miyraslar payda boladı. Ayırıqsha mádeniyat qalıplestirgen xalıqtıń reń haqqındaǵı túsiniqleri de geografiya, ótken dáwir hám mádeniyat penen baylanıslı túrde ayırıqsha boladı. Reńler maydanı kontseptualizmniń ayırıqshalıǵı reńler kontseptlerin úyreniwge tiyisli izertlewlerde dástúriy mádeniyat penen birge kórsetilgen. Tiykargı reń atların bildiriwshi sapaların kópshiligi úsh tilde tipologik tárepten de ańlatpa, da mazmunan uyqas keledi, yaǵnıy olar tolıq ekvivalent esaplanadı. Mısalı, inglis tilindegi grey sózi qaraqalpaq tilindegi sur reń-seriy sózlerin struktur tárepten jasalǵan variantı bolıp tabıladı. Sonıń menen birge, inglis tilindegi blue reń ekvivalentiniń semantik dúzilisinde parq ámeldegi: qarqalpaq tilindegi kókshil hám orıs tilindegi goluboy. Olar dúzilisine kóre jasalma hám kók reń mánisin beredi, lekin tiykargı reń esaplanadı. Orıs hám qaraqalpaq tillerinde aspan kók hám kók reń bólek tiykargı reń esaplanısa da, inglis tilinde blue eki reń mánisi da ózinde sawlelengenligin kóriwge boladı. Qaraqalpaq tilindegi kók sapasınıń ayırıqshalıǵı -onıń kóp mánisliligi bolıp kók de aqshıl kók mánisin ańlatadı.[4, 76]

Nátıyjeler inglis, qaraqalpaq hám orıs tillerindegi tiykargı reń atların salıstırıwlar jáne de rawajlanıwıdıradı. Bul jaǵday leksik birliklerdiń milliy-mádeniy qásiyetleri hám olardıń túrli xalıqlarǵa tiyisli reńli tábiyat kórinisilerinde rólin kórsetiwge múmkinshilik beredi. Sózlerdi salıstırıp uyreniw til uyreniwshiler ushın tildi tereńirek úyreniwge úlken imkaniyat bolıp esaplanadı.

PAYDALANǴAN ADEBIYATLAR

1.Mirziyoev Sh.M. 2017- 2021 jıllarda Ózbekstan Respublikasını rawajlandırıwdıń besew ústin turatúǵın baǵdarı boyınsha Háreketler strategiyasını «Xalıq penen baylanıs hám insan mápleri jılı» da ámelge asırıwǵa tiyisli Mámleket programmasını úyreniw boyınsha ilimiy-stilistik qollanba.- Tashkent, 2017.

2. Bazarbaeva A. M. Inglis, ózbek hám orıs tillerinde reń ańlatılıwınıń kognitiv-semantik dúzilisi. Filologiya pánleri boyınsha filosofiya doktori (PhD) diss... avtoreferatı.- Tashkent, 2019.

3. Rahmatullaev Sh. Til qurılıshining asosiy birliklari.-Toshkent 2002.

4. Базыма Б.А. Цвет и психика. – Харьков, 2001.

5. Иттен И. Искусство цвета/под ред. Дмитрий Аронов, 2007.

SUCCESSFUL STRATEGIES FOR ACQUIRING NEW VOCABULARY

Zhankazy Altyngul- Master of Foreign Languages

M.KH. Dulaty Taraz Regional University, Taraz

The enhancing of learner's vocabulary is an essential part of learning a language because it affects their capacity for clear communication and text comprehension. To create strategies for vocabulary training that are effective requires an awareness of the variables that affect vocabulary growth.

Numerous studies have been carried out to determine the most efficient strategies for learning vocabulary. We'll concentrate on four main points here:

- 1) General methods for learning vocabulary;
- 2) A classification of methods for acquiring vocabulary;
- 3) Recalling words through project work.

General Vocabulary Learning Strategies

Cognitive, metacognitive, and social methods are commonly used in vocabulary acquisition procedures. Cognitive strategies are mental processes that include grouping words together, using keywords, and creating relationships in order to learn new words. These techniques are essential for understanding, classifying, and mentally cataloguing words. Schmitt also draws attention to popular cognitive techniques that are used all across the world, like word lists, flashcards, and spoken and